

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ВИДАВНИЦТВО “НАУКОВА ДУМКА”
НАН УКРАЇНИ»

УКРАЇНСЬКА НАУКОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ

Збірник матеріалів
науково-практичної конференції
“Українська наукова термінологія.
Проблеми перекладу”
№ 2

Київ
11 грудня 2009 р.

ББК 81.2УКР-3я43

- У45 У збірнику надруковано матеріали конференції, присвяченої проблемам перекладу наукових і фахових термінів українською мовою, що була організована Науково-виробничим підприємством «Видавництво “Наукова думка” НАН України» у грудні 2009 року. У своїх статтях дослідники піднімають питання творення наукової та галузевої термінології, перекладу термінів з російської, німецької, англійської, латинської та інших мов.

Адреса видавництва:
01601 Київ 1, вул. Терещенківська, 3.
Телефони: 234 40 68, 235 72 57
e-mail: encekl@ndumka.kiev.ua
slovník@ndumka.kiev.ua

ISBN 978-966-00-0958-5

© НВП «Видавництво “Наукова думка”
НАН України», 2009

ДОСВІД ПОДОЛАННЯ МОВНО- ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ НА ШЛЯХУ ГАРМОНІЗУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ І ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ МЕТОДОМ ПЕРЕКЛАДАННЯ (НА ПРИКЛАДІ СТАНДАРТІВ ДЛЯ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ)

Михайло Гінзбург, доктор технічних наук, професор, академік УНГА;
Ірина Требульова

Харківський територіальний центр філії НВЦ “Техдіагаз” ДК “Укртрансгаз”

На сучасному етапі головне завдання державної політики України у сфері технічного регулювання та стандартизації — це запровадити досвід і досягнення розвинених країн у національну економіку та усунути технічні бар’єри на шляху українських товарів на світовий ринок. Зреалізувати це завдання можна лише, гармонізуючи національні стандарти з міжнародними та європейськими.

Гармонізація стандартів — це діяльність, спрямована на приведення національних стандартів у відповідність з міжнародними та європейськими стандартами або стандартами інших країн. Результатом цієї діяльності є **гармонізовані стандарти** або **еквівалентні стандарти**, тобто стандарти на той самий об’єкт, затверджені різними органами стандартизації, які забезпечують взаємозамінність виробів, процесів і послуг чи загальне однозначне розуміння результатів випробовування або інформації, що їх подають відповідно до цих стандартів. У межах цього визначення гармонізовані стандарти можуть мати відмінності у поданні й навіть у змісті, наприклад, у пояснювальних примітках, указівках, як виконувати вимоги стандарту та щодо переваг тих чи інших альтернатив і різновидів [1: п. 8.1].

Основні правила та методи приймання міжнародних і регіональних стандартів як ідентичних чи модифікованих національних стандартів застандартизовано в [2]. Гармонізація має багато аспектів. Загальний стан справ та проблемні питання постійно обговорюють на шпальтах різних фахових видань, зокрема їх огляд наведено в [3]. Зважаючи на це та на тематику конференції, об-

© М. Гінзбург, І. Требульова, 2009

ISBN 978-966-00-0958-5. Українська наукова термінологія, 2009, № 2

межимося лише розглядом технології, правил та практики перекладання міжнародних і європейських стандартів.

Кількість гармонізованих нормативних документів (НД) постійно зростає. Проте якість значної частини *“українських версій гармонізованих стандартів не дуже висока. Трапляються істотні неточності, мова технічних НД часто є бідною, мертвою, кострубатою. Це ускладнює розуміння тексту документа і, відповідно, гальмує його впровадження і правильне використання”* [4]. Основними причинами такої якості є:

— сліпе калькування іншомовних конструкцій оригіналу із замінюванням англійських слів українськими. Читаючи деякі перекладені таким чином стандарти, бачиш українські слова, але важко зрозуміти зміст, бо написано не по-українськи;

— уведення в стандарти замість правильних українських термінів англіцизмів.

Мета цієї статті — ґрунтуючись на вимогах чинних НД з питань гармонізації та набутому досвіді, запропонувати способи розв’язання мовно-термінологічних проблем на шляху гармонізування міжнародних і європейських стандартів методом перекладання.

1. Основні поняття, пов’язані зі ступенем відповідності національних стандартів міжнародним

За ступенем відповідності національні стандарти поділяють на три групи:

- **ідентичні** (ступінь відповідності — **IDT**);
- **модифіковані** (ступінь відповідності — **MOD**);
- **нееквівалентні** (ступінь відповідності — **NEQ**).

У [2: п. 3] визначено такі поняття.

Термін	Визначення поняття
Технічний зміст стандарту	Сукупність положень, вимог, які відображають сутність стандарту
Тотожний переклад стандарту	Технічний зміст стандарту, викладений мовою, відмінною від мови оригіналу, кожен найменший структурний елемент тексту якого (заголовок, абзац, напис) однаковий за своїм технічним змістом відповідному структурному елементові оригіналу
Зміна вислову (слововживання)	Заміна окремих слів чи висловів у національному стандарті на синоніми, щоб відобразити звичне використання мови в регіоні чи країні, що при-

Термін	Визначення поняття
Редакційна зміна (міжнародного чи регіонального стандарту в національному стандарті)	Ймає міжнародний чи регіональний стандарт, визнаною однією з його офіційних мов без перекладу Будь-яка дозволена зміна, що не змінює технічного змісту стандарту
Технічний відхил (від міжнародного чи регіонального стандарту в національному стандарті)	Будь-яка розбіжність між технічним змістом міжнародного чи регіонального стандарту і національного
Структура (стандарту)	Порядок розташування розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, параграфів, таблиць, рисунків, додатків

Згідно зі світовою практикою, застандартизованою в [2: п. 4.2], національний стандарт вважають **ідентичним** міжнародному (регіональному) стандарту за однією з двох умов:

- 1) національний стандарт ідентичний за технічним змістом, структурою і викладом (він є **тотожний переклад**);
- 2) національний стандарт ідентичний за технічним змістом, хоча він може містити **редакційні зміни**, і, зокрема, **зміну слововживання**.

Отже, **ознакою ідентичності стандарту є ідентичність за технічним змістом**. Проте сліпе калькування не відповідає зафіксованій у ДСТУ 1.7:2001 світовій практиці, згідно з якою, навіть приймаючи міжнародний (європейський) стандарт мовою оригіналу, дозволено заміняти окремі слова та вислови у національному стандарті на синоніми, “*щоб відобразити звичне використання мови в регіоні чи країні*” [2: п. 3.3]. Тобто, навіть приймаючи англомовний стандарт в іншій англомовній країні, дозволено замінювати окремі слова чи вислови у національному стандарті на синоніми, щоб відобразити **звичне використання мови** в цій країні, і це не порушує ідентичність.

Національний стандарт вважають **модифікованим** щодо міжнародного (регіонального) стандарту за таких умов:

- 1) національний стандарт має технічні відхилення, які точно визначено і пояснено;

2) національний стандарт відтворює структуру міжнародного чи регіонального стандарту. Зміни в структурі дозволено тільки тоді, коли вони гарантують легке порівняння змісту і структури обох стандартів.

Нееквівалентні стандарти не є гармонізовані. Цей ступень відповідності не передбачає приймання міжнародного (регіонального) стандарту як національного. Зважаючи на це, такі стандарти далі не розглядатимемо.

Отже, гармонізований національний стандарт синтаксисом та термінологією має відповідати нормам української фахової мови, безумовно, зберігаючи при цьому ідентичність за технічним змістом, або маючи чітко визначені та пояснені технічні відхилення.

2. Основні поняття, пов'язані з перекладанням стандартів

Згідно з [5: п. 3.5] нормування робіт з повного письмового перекладання НД здійснюють з урахуванням таких видів перекладів.

Вид перекладу	Визначення
Чорновий переклад	Переклад, що передбачає основний зміст тексту оригіналу НД і має неточності в термінології та стилі викладення
Робочий переклад	Повноцінний, стилістично грамотний переклад, який правильно відтворює зміст тексту оригіналу НД, але має деякі неточності в термінології
Переклад для опублікування	Повноцінний, стилістично грамотний переклад, який правильно відтворює зміст тексту оригіналу НД, з точним застосуванням спеціальної термінології (відредагований науковим редактором)

У процесі розроблення проекту НД, який приймають методом перекладу, одержують письмовий переклад для опублікування з мови оригіналу НД українською мовою. Нормами часу на цю роботу передбачено спочатку обов'язково виконати чорновий переклад. Робочий переклад одержують редагуванням чорнового перекладу, а переклад для опублікування — з робочого перекладу уточненням термінології та консультуванням з фахівцями.

3. Технологія розроблення гармонізованих стандартів

Згідно з [2: п. 10.2, 10.3; 5: п. 3.2] проект національного НД, гармонізованого з міжнародним чи регіональним НД зі ступенем відповідності IDT чи MOD, розробляють у чотири етапи:

1) організація розроблення НД, яка закінчується погодженням та затвердженням Технічним завданням на НД;

2) повне письмове перекладання тексту НД з мови оригіналу на українську мову, яке виконують так:

— роблять **чорновий переклад**;

— редагують чорновий переклад і отримують **робочий переклад**;

— уточнюють термінологію і отримують **переклад для опублікування**.

Крім того, на другому етапі аналізують нормативні посилання міжнародного (європейського) стандарту, що його гармонізують;

3) оформлення відредагованого перекладу НД як національного стандарту відповідно до вимог [2] (розроблення національних структурних елементів проекту НД) та погодження проекту НД;

4) підготування та подання проекту НД на затвердження наказом Держспоживстандарту України.

Отже, на відміну від “звичайних” національних стандартів, які розробляють згідно з [5: п. 3.1; 6: п. 3.1.6], технологію розроблення гармонізованих стандартів не передбачено розсилання на відгук першої редакції проекту стандарту [2: п. 10.2] для ознайомлення з ним широкого кола фахівців та одержання відгуків.

Позитивною ознакою такої технології є зменшення трудовитрат та відповідно вартості робіт з розроблення гармонізованого стандарту порівняно з традиційною технологією розроблення національних НД [5: п. 3.1; 6: п. 3.1.6].

Проте зазначена технологія має істотні вади:

— рішення про прийняття міжнародного (європейського) стандарту як національного та ступінь його відповідності приймають до перекладення стандарту та оформлюють у технічному завданні на його розроблення. Зважаючи на це, на етапі розроблення технічного завдання важко визначити: суперечать чи не суперечать вимоги стандарту, що його гармонізують, чинним в Україні вимогам;

— нормативні посилання міжнародного (європейського) стандарту, обраного для гармонізування, також аналізують після затвердження технічного завдання. Через це можлива ситуація, коли

прийнятий як національний міжнародний (європейський) стандарт реально не можна повністю використовувати, бо він посилається на інші міжнародні (європейські) стандарти, що їх не гармонізовано.

Замість використовуваної сьогодні технології розроблення гармонізованих стандартів пропонуємо [7] запровадити таку, що уточнює, поповнює та упорядковує гармонізування міжнародних та європейських стандартів, а саме:

- зробити **чорновий переклад** тексту міжнародного (європейського) стандарту та виставити цей переклад на відкритому сайті Держспоживстандарту чи ДП “УкрНДНЦ”, щоб з ним могли ознайомитися всі зацікавлені сторони;

- маючи чорновий переклад, виконати НДР, яка визначить місце гармонізованого стандарту в єдиному нормативному полі України, тобто перевірити, чи не суперечать його вимоги чинним НПА України (зокрема, законам, технічним регламентам, НПА з охорони праці, з пожежної безпеки), чинним будівельним нормам та НД зі стандартизації, що стосуються об’єкта стандартизації розроблюваного НД, а також з’ясувати, які нормативні посилання на інші міжнародні (європейські) стандарти містить пропонуванний стандарт чи гармонізовані ці НД. Оприлюднити основні висновки НДР на тому самому сайті;

- визначити за результатами НДР та пропозиціями зацікавлених сторін доцільність прийняття міжнародного (європейського) стандарту як національного; розробити технічне завдання (ТЗ), у якому зафіксувати ступінь відповідності (ІДТ, MOD) та метод приймання НД; погодити це ТЗ з ДП “УкрНДНЦ” та профільними Технічними комітетами (ТК);

- розробити з урахуванням ступеня відповідності та методу приймання проект гармонізованого стандарту, причому термінологічним підґрунтям для перекладу для опублікування міжнародного (європейського) стандарту мають бути передусім **термінологічні стандарти, а не словники та довідкова література**;

- розіслати за будь-якого ступеня відповідності та методу приймання проект стандарту на розгляд широкому колу фахівців зацікавлених організацій, оприлюднити його на сайті, провести мовно-термінологічну експертизу, погодити з організаціями, зазначеними в ТЗ (зокрема, з ДП “УкрНДНЦ” та профільними ТК);

- подати проект стандарту на затвердження в установленому порядку.

Сподіваємося, що саме таку технологію буде застандартизовано в нових редакціях [2; 5].

4. Відповідність синтаксису гармонізованих стандартів нормам української мови

Кожна мова має власні лексичні, морфологічні та синтаксичні норми. Перекладаючи текст іншою мовою, треба знайти такі засоби і передусім такі граматичні форми, які б так само відповідали змістові, як відповідає своєму змістові форма оригіналу. Отже, **адекватний переклад** — це відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови. Переклад в цілому може бути адекватним навіть за відсутності формальної точності передавання окремих слів та словосполук. А нерідко буває і так, що переклад є адекватним саме завдяки порушенню цієї елементарної і поверхової точності [8].

Розгляньмо з цього погляду особливості української та англійської мов.

Українському науковому та діловому стилю властиві такі п'ять характерних ознак [9; 10].

1. **Дієслівність української мови.** У центрі українського речення переважно процес, а не предмет, тому логічний наголос найчастіше падає на присудок, а не на підмет. Енергетика українського мовлення зосереджена в безпосередній дії, вираженій неозначеною або особовою формою дієслова, дієприслівником або дієслівною формою на *-но*, *-то*.

2. **Безособовість викладу.** У текстах НД переважають безпідметові речення, у яких, не називаючи суб'єкта, висувають на перший план процес (дію, подію).

3. **Пріоритетність активних конструкцій.** На відміну від інших мов, зокрема російської та англійської, українська мова завжди надає переваги активним конструкціям над пасивними¹, уникаючи пасивних конструкцій, окрім двокомпонентних конструкцій з пасивним дієприкметником, і лише в чітко зазначених випадках, коли треба відініти не процес, а ознаки, набуті підметом унаслідок процесу.

4. **Уживання дієслів на *-ся* лише як зворотних².**

¹ З погляду побудови речення розрізняють **активні конструкції**, у яких присудок описує дію, спрямовану на об'єкт, що в реченні є додатком, та **пасивні**, у яких присудок описує дію, спрямовану на об'єкт, що в реченні є підметом. Отже, пасивні конструкції обов'язково мають підмет.

² **Зворотне дієслово** позначає взаємодію чи дію, що не поширюється на інші об'єкти, а спрямована на самого діяча (сам предмет) або ні на кого (ні на що).

5. **Додаток в орудному відмінку може позначати лише знаряддя й відповідати на питання *чим?*, а не діяча, відповідаючи на питання *ким?***

Особливостям англійської фахової мови та типовим помилкам перекладу з англійської мови присвячено достатньо публікацій та окремих видань, наприклад [8; 11]. Проте переважно йдеться про перекладання з англійської мови російською, а рекомендації, як перекладати українською (наприклад, [8]) частогусто не враховують зазначені вище особливості української фахової мови. Зважаючи на це, розгляньмо деякі особливості перекладання стандартів з англійської мови українською, ілюструючи їх переважно конкретними прикладами зі стандарту [12], який наказом Держспоживстандарту України від 19.09.2008 № 335 затверджено як національний стандарт України [13].

Досвід фахових перекладачів з англійської мови українською свідчить, що частіше доводиться спостерігати розбіжність між граматичними формами і синтаксичними конструкціями цих мов, ніж їх подібність. Зокрема, англійські стандарти містять велику кількість пасивних конструкцій. Це пов'язано із рядом особливостей, головною з яких є те, що в англійській мові можна перетворити в пасивну конструкцію речення з дієсловом в активному стані з прямим або прийменниковим додатком, що в українській мові неможливо [8].

Наприклад,

When the aft draught is greater than the forward draught, the vessel is said to be trimmed by the stern.

У цьому випадку українська пасивна конструкція принципово не можлива, тому зазвичай уживають активну безпідметову конструкцію:

Коли осадка корми більша, ніж осадка носової частини, кажуть, що судно посаджено на корму.

Проте в багатьох випадках можна скалькувати українською англійську пасивну конструкцію, що часто роблять всупереч нормам української мови.

Наприклад, в англійській пасивній конструкції додаток з прийменником *by* позначає діяча чи певну природну силу [11: 119]. Зважаючи на норми української мови, помилковим є буквальный переклад, що містить зворот з пасивним дієприкметником та додатком в орудному відмінку, який позначає діяча. У таких випадках треба вживати активну конструкцію — підрядну частину [10].

Англійський текст	Буквальний переклад	Правильний переклад
1. Letter issued by any participant in a custody transfer citing any condition with which issue is taken	Лист про розбіжності, складений будь-яким учасником передавання, і в якому цитують умову, через яку виникла суперечка.	Лист про розбіжності, що його склав будь-який учасник передавання, і в якому зафіксовано умову, через яку виникла суперечка.
2. Statement issued by a receiving party, certifying the outturn quantity	Документ, виданий стороною-одержувачем і який засвідчує вивантажену кількість	Документ, що його видає сторона-одержувач, у якому засвідчено вивантажену кількість

Якщо додаток з прийменником *by* позначає предмет або природні сили, правильний український переклад можуть містити як дієслівні форми на *-но*, *-то* з додатком в орудному відмінку без прийменника, так і активні підметові конструкції.

Англійський текст	Буквальний переклад	Правильний переклад
3. Identified volume of product, the quality of which is covered by a single certificate of quality or certificate of analysis	Певний об'єм продукту, якість якого визначається одним сертифікатом якості чи сертифікатом аналізу	Певний об'єм продукту, якість якого визначено одним сертифікатом якості чи сертифікатом аналізу
4. The required power is supplied by the kinetic energy of the moving liquid	Потрібна потужність забезпечується кінетичною енергією потоку рідини	Потрібну потужність забезпечує кінетична енергія потоку рідини

Англійський додаток з прийменником *with* завжди позначає знаряддя [11: 119]. Зважаючи на це, відповідником йому буде український додаток в орудному відмінку без прийменника. Наприклад:

Shafts are turned with cutters — Вали обточують різцями.

Описуючи технологічні операції в англійських стандартах, часто вживають пасивні конструкції. Якщо ці технологічні операції виконують люди, а не автоматика, в українському перекладі треба вживати неозначено-особові речення.

ДОСВІД ПОДОЛАННЯ МОВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Англійський текст	Буквальний переклад	Правильний переклад
5. The water is discharged overboard	Вода вивантажується за борт	Воду вивантажують за борт
6. The next crude oil cargo is loaded on top of the residues	Наступний вантаж сирової нафти завантажується поверх залишків	Наступний вантаж сирової нафти завантажують поверх залишків

Речення з формальним підметом *It* та англійським дієсловом-присудком пасивного стану треба перекладати українськими неозначено-особовими реченнями або дієслівними формами на *-но*, *-то*.

Англійський текст	Буквальний переклад	Правильний переклад
7. It is usually used to ascertain the content status of the closed pipeline system.	Зазвичай він використовується для визначення стану вмісту замкненої системи трубопроводів	Зазвичай його використовують , щоб уточнити наповненість замкненої системи трубопроводів
8. For the purpose of accounting, it is recommended that the draining be confined to as few tanks as possible.	Для обліку рекомендується обмежуватися якнайменшою кількістю резервуарів для зливання	Для обліку рекомендовано обмежуватися якнайменшою кількістю резервуарів для зливання

Українська мова часто надає перевагу дієслівним конструкціям (наприклад, інфінітивним) над віддієслівними іменниками.

Англійський текст	Буквальний переклад	Правильний переклад
9. The device is used to retard evaporation of volatile products in a tank	Пристрій застосовується для гальмування випаровування летких продуктів із резервуара	Пристрій застосовують, щоб гальмувати випаровування летких продуктів із резервуара

В інших випадках уживають дієприкметникові звороти з пасивними дієприкметниками. Проте типовою помилкою багатьох гармонізованих стандартів є поєднання в одній конструкції підрядної частини з дієприкметниковим зворотом. У таких випадках правильно вживати або дієприкметниковий зворот, або підрядну частину.

Англійський текст	Буквальний переклад	Правильний переклад
10. The certificate of quality details the results of analysis on all properties that are required in the cargo specification	Сертифікат якості деталізує результати аналізу щодо всіх властивостей, які потрібні для специфікації вантажу	Сертифікат якості деталізує результати аналізу щодо всіх властивостей, потрібних для специфікації вантажу

Найпоширенішою синтаксичною помилкою в українських гармонізованих стандартах є надуживання реченнями з розщепленим присудком у формі **дієслово + віддієслівний іменник**, де значення передає саме віддієслівний іменник, а дієслово лише вказує на дію взагалі. Замість розщеплених присудків, що не є усталеними дієслівно-іменниковими сполуками, треба вживати природніший для української мови й економніший засіб — дієслово.

Англійський текст	Буквальний переклад	Правильний переклад
11. The reference point on the dip hatch from which manual measurements are made	Орієнтир на пробовідбиральному люку, через який здійснюється ручне вимірювання	Орієнтир на пробовідбиральному люку, через який вимірюють уручну

Перекладаючи стандарти, треба чітко розрізняти безпідметові конструкції з дієслівною формою на *-но*, *-то* та підметові конструкції з пасивним дієприкметником. Підкреслимо, що обидві конструкції не суперечать нормам української мови, але між ними є поняттєва відмінність. Дієприкметники доцільно вживати лише там, де йдеться про ознаки. Це правило не можна порушувати, особливо ставити поряд в одному реченні два дієприкметники або дієприкметник та прикметник, перший з яких є присудком, а другий — означенням.

Англійський текст	Буквальний переклад	Правильний переклад
12. Weight to which the detecting element guide wires are attached to hold them taut and vertical	Вантаж, до якого приєднані напрямні дроти давача, щоб тримати ці дроти туго натягненими і вертикальними	Вантаж, до якого приєднано напрямні дроти давача, щоб тримати ці дроти туго натягненими і вертикальними

Отже, виклад гармонізованих стандартів має відповідати синтаксичним нормам української мови.

5. Відповідність термінології гармонізованих стандартів вимогам до українських термінів

У [5: п. 3.4] передбачено виконання термінологічної роботи під час повного письмового перекладання, яка *“охоплює пошук зазначених в оригіналі тексту НД незнайомих або незрозумілих термінів і скорочень у словниково-довідковій літературі, у тому числі термінологічних стандартах, підбір відповідного терміна-еквівалента, розшифрування скорочень”*.

На нашу думку, якщо розробники гармонізованих стандартів будуть керуватися переважно словниково-довідковою літературою, не можна уникнути термінологічних розбіжностей як між окремими гармонізованими стандартами, так і між гармонізованими і національними НД [14; 15].

Зважаючи на це, гармонізуванню національних стандартів (на конкретну тему) з міжнародними або європейськими повинна передувати гармонізування відповідних міжнародних термінологічних стандартів та/чи розроблення (переглядання) власних термінологічних стандартів.

Проте гармонізовані термінологічні стандарти часто мають суттєві недоліки, зумовлені, на нашу думку, такими двома причинами.

По-перше, для гармонізування, так само як і для розроблення таких специфічних стандартів, як термінологічні, крім фахових знань, потрібно мати спеціальні знання з українського словотворення і термінотворення та із сучасних тенденцій розвитку мови. На жаль, фахівці, які беруться за цю роботу, часто не мають таких знань.

По-друге, за наявної технології гармонізування термінологічних стандартів їхні проекти не погоджують з профільним технічним комітетом “Науково-технічна термінологія”, що не дає змогу їх якісно експертувати.

Термінологія, установа національними термінологічними стандартами, повинна створити термінологічне підґрунтя для гармонізації. А використання всіма розробниками застандартизованої термінології та єдиних зафіксованих мовних правил, викладених у [16; 17], сприятиме забезпеченню системності та однозначності розуміння положень НД та створенню єдиного нормативного поля технічного регулювання.

Висновки

1. Прийняття та впровадження національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими, сприятиме наближенню національної системи стандартизації до міжнародної та системи стандартизації Європейського Союзу.

2. Гармонізований національний стандарт синтаксисом та термінологією має відповідати нормам української фахової мови, безумовно, зберігаючи при цьому ідентичність міжнародному (європейському) стандарту за технічним змістом, або маючи чітко визначені та пояснені технічні відхилення.

3. Гармонізуванню національних стандартів (на конкретну тему) з міжнародними або європейськими повинна передувати гармонізування відповідних міжнародних термінологічних стандартів та/чи розроблення (переглядання) власних термінологічних стандартів.

4. Гармонізовані термінологічні стандарти сприятимуть однозначному встановленню єдиних загальновизнаних систем українських науково-технічних термінів щодо певних сфер, узгоджених з відповідними міжнародними (європейськими).

5. Для розроблення таких специфічних стандартів, як термінологічні, крім фахових знань, потрібні спеціальні знання з українського словотворення і термінотворення та із сучасних тенденцій розвитку мови.

6. Забезпеченню системності та однозначності розуміння положень гармонізованих стандартів та створенню єдиного нормативного поля технічного регулювання й стандартизації сприятиме, якщо всі розробники гармонізованих стандартів, експерти, фахівці погоджувальних організацій будуть неухильно дотримуватися єдиних вимог та правил сучасної української фахової мови, зазначених чинним українським правописом та відповідними національними стандартами [16; 17].

1. ДСТУ 1.1:2001 Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Терміни та визначення основних понять.

2. ДСТУ 1.7:2001 Національна стандартизація. Правила і методи прийняття та застосування міжнародних і регіональних стандартів. (ISO/IEC Guide 21:1999, NEQ) (перевидання зі зміною № 1).

3. Тетера В., Неленов А., Цициліано О. Гармонізація нормативної бази на основі сучасних міжнародних та європейських стандартів // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2008. — № 3. — С. 40—46.

4. Чалий В., Мізюк Г., Чобітко О. Мовні проблеми гармонізації вітчизняних метрологічних стандартів з міжнародними // Метрологія та прилади. — 2007. — № 3. — С. 61—64.

ДОСВІД ПОДОЛАННЯ МОВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

5. *Методика* визначення трудомісткості та вартості робіт із стандартизації / Затв. наказом Держспоживстандарту України від 19.10.2007 № 274.
6. ДСТУ 1.2:2003. Національна стандартизація. Правила розроблення національних нормативних документів.
7. *Гінзбург М.* Метрологічна термінологія: Ще раз про мовно-термінологічні проблеми гармонізації нормативних документів // *Метрологія та прилади.* — 2007. — № 4. — С. 59—64.
8. *Бик І.С.* Теорія і практика перекладу: Тексти лекцій для студентів факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. Івана Франка. — Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/faculty/intrel/tpp/index.htm>
9. *Гінзбург М.* Синтаксичні конструкції у фахових текстах: Практичні висновки з рекомендацій мовознавців // *Проблеми української термінології.* — Л.: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. — 2008. — № 620. — С. 26—32.
10. *Гінзбург М.* Щодо синтаксичних помилок у нормативних документах: Практичні висновки з рекомендацій мовознавців // *Стандартизація, сертифікація, якість.* — 2009. — № 2. — С. 22—30.
11. *Беллєва М.А.* Грамматика англійського языка. — М.: Высш. шк., 1971. — 334 с.
12. ISO 1998-5:1998. (ISO 1998-5:1998/Cor 1:1999) Petroleum industry — Terminology. — Part 5. Transport, storage, distribution (Промисловість нафтова — Термінологія. Частина 5. Транспортування, зберігання, розподіляння).
13. ДСТУ ISO 1998-5:2008. Промисловість нафтова. Терміни та визначення понять. Частина 5. Транспортування, зберігання, розподіляння (ISO 1998-5:1998, IDT).
14. *Гінзбург М.Д.* Стандартизуючи українську термінологію, гатимо шлях до СОТ та ЄС // *Ринок інсталяцій.* — 2006. — № 2. — С. 16—19.
15. *Требульова І., Корніловська І., Сичова О.* Термінологічні стандарти для нафтогазового комплексу України: досвід розроблення // *Стандартизація, сертифікація, якість.* — 2006. — № 5. — С. 24—29.
16. ДСТУ 1.5:2003. Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів (ISO/IEC Directives, part 2, 2001, NEQ).
17. ДСТУ 3966-2000. Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять.

ЗМІСТ

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СПРАВИ СЬОГОДЕННЯ (<i>Людмила Симоненко</i>)...	3
ІНШОМОВНІ СЛОВА; КАЛЬКИ ЧИ НАЦІОНАЛЬНІ ВІДПОВІДНИКИ? (<i>Ірина Кочан</i>)	9
ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПРОЕКТАХ НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ (ПРО “ПИХАТІ ТВЕРДЖЕННЯ” СТОСОВНО “МЕТАЛЕВИХ ШКАРПЕТОК” І “КНИЖКОВИХ ПАМ’ЯТНИКІВ” (<i>Наталія Куземська</i>)	27
ВИХІДНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (<i>Станіслав Батрин</i>)	48
СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМ У ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ’ЯЗОК (<i>Валентина Кириленко</i>)	51
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ ТЕРМІНІВ-ЕПОНІМІВ З УКРАЇНСЬКИМ ОНОМАСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ (<i>Максим Вакуленко</i>)	57
УКРАЇНСЬКІ ПАРОНІМИ ТА ПСЕВДОСИНОНІМИ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОСІЙСЬКИХ ФАХОВИХ ТЕРМІНІВ (<i>Максим Вакуленко</i>)	70
ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕЖАВИ (<i>Поліна Балтаджи</i>)	85
УКРАЇНСЬКА МЕДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ПОРІВНЯННІ З КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЮ (<i>Станіслав Нечаїв</i>)	90
ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ-МЕТАФОР МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ (УКРАЇНСЬКА, ЛАТИНСЬКА ТА АНГЛІЙСЬКА МОВИ) (<i>Наталія Цісар</i>)	107
НАРОДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: КОНФЛІКТ МОВ (<i>Сергій Сидоренко</i>)	113
ВІДТВОРЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПИТАЛЬНИХ СТРУКТУР АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ (<i>Алла Сітко</i>)	118
ДИСКУРСИВНІ ПАРАМЕТРИ НАУКОВОГО ТЕКСТУ (<i>Оксана Журавльова</i>)	125

СТАНОВЛЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ФІЛОСОФІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (<i>Ірина Середюк</i>)	139
ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ: УКРАЇНСЬКА СОФІСТИКА (<i>Володимир Козирський, Василь Шендеровський</i>)	142
ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (<i>Ольга Павлова</i>)	191
СУЧАСНА ТЕРМІНОЛОГІЯ І НОМЕНКЛАТУРА В ХІМІЧНИХ НАУКАХ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ З ІНОЗЕМНИХ МОВ (<i>Олесь Голуб, Михайло Корнілов, Ольга Гордієнко, Ольга Ковтун, Валентина Толмачова, Сергій Ісаєв</i>)	198
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ БОТАНІЧНИХ ТЕРМІНІВ (<i>Світлана Зиман</i>)	213
ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МІКОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (<i>Ірина Дудка</i>)	219
СЛОВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЧУЖОМОВНИХ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ КОСМЕТИКИ ТА КОСМЕТОЛОГІЇ (<i>Надія Гимер</i>)	226
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНОМОВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (<i>Ірина Вернудіна</i>)	233
ЗАДАВНЕНІ НЕГАРАЗДИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (<i>Ольга Кочерга</i>)	237
ПРО ДОСВІД ГАРМОНІЗАЦІЇ АНГЛОМОВНИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (<i>Ольга Перевозчикова</i>)	241
ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАД З АНГЛІЙСЬКОЇ ТАК ЗВАНОЇ МОВИ ЕКОЛОГІЇ (<i>Олена Кофанова, Ольга Бесклетна, Олексій Кофанов</i>)	251
ДОСВІД ПОДОЛАННЯ МОВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ НА ШЛЯХУ ГАРМОНІЗУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ І ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ МЕТОДОМ ПЕРЕКЛАДАННЯ (НА ПРИКЛАДІ СТАНДАРТІВ ДЛЯ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ) (<i>Михайло Гінзбург, Ірина Требульова</i>)	256
ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ АВІАЦІЙНОЇ ТЕМАТИКИ (<i>Тетяна Смірнова</i>)	270
РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ І ФРАЗЕОЛОГІЇ РАДІООБМІНУ (<i>Олена Ковтун</i>)	276
АВІАЦІЙНА ТЕРМІНОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ГЕНЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА (<i>Тетяна Дячук</i>)	289
ВІДДІЄСЛІВНІ ТЕРМІНИ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ (<i>Катерина Лаврищева, Надія Міщенко</i>)	298

СТАНОВЛЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ФІЛОСОФІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (<i>Ірина Середюк</i>)	139
ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ: УКРАЇНЬСЬКА СОФІСТИКА (<i>Володимир Козирський, Василь Шендеровський</i>)	142
ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (<i>Ольга Павлова</i>)	191
СУЧАСНА ТЕРМІНОЛОГІЯ І НОМЕНКЛАТУРА В ХІМІЧНИХ НАУКАХ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ З ІНОЗЕМНИХ МОВ (<i>Олесь Голуб, Михайло Корнілов, Ольга Гордієнко, Ольга Ковтун, Валентина Толмачова, Сергій Ісаєв</i>)	198
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ БОТАНІЧНИХ ТЕРМІНІВ (<i>Світлана Зиман</i>)	213
ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ УКРАЇНЬСЬКОЇ МІКОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (<i>Ірина Дудка</i>)	219
СЛОВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЧУЖОМОВНИХ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТІВ В УКРАЇНЬСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ КОСМЕТИКИ ТА КОСМЕТОЛОГІЇ (<i>Надія Гимер</i>)	226
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНОМОВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (<i>Ірина Вернудіна</i>)	233
ЗАДАВНЕНІ НЕГАРАЗДИ УКРАЇНЬСЬКОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (<i>Ольга Кочерга</i>)	237
ПРО ДОСВІД ГАРМОНІЗАЦІЇ АНГЛОМОВНИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (<i>Ольга Перевозчикова</i>)	241
ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАД З АНГЛІЙСЬКОЇ ТАК ЗВАНОЇ МОВИ ЕКОЛОГІЇ (<i>Олена Кофанова, Ольга Бесклетна, Олексій Кофанов</i>)	251
ДОСВІД ПОДОЛАННЯ МОВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ НА ШЛЯХУ ГАРМОНІЗУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ І ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ МЕТОДОМ ПЕРЕКЛАДАННЯ (НА ПРИКЛАДІ СТАНДАРТІВ ДЛЯ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ) (<i>Михайло Гінзбург, Ірина Требульова</i>)	256
ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ АВІАЦІЙНОЇ ТЕМАТИКИ (<i>Тетяна Смірнова</i>)	270
РОЗВИТОК УКРАЇНЬСЬКОЇ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ І ФРАЗЕОЛОГІЇ РАДІООБМІНУ (<i>Олена Ковтун</i>)	276
АВІАЦІЙНА ТЕРМІНОЛОГІЯ УКРАЇНЬСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ГЕНЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА (<i>Тетяна Дячук</i>)	289
ВІДДІЄСЛІВНІ ТЕРМІНИ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ (<i>Катерина Лавріщева, Надія Міщенко</i>)	298

ЗМІСТ

ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА ЗАСВОЄННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК СПОСОБИ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ (НА МАТЕРІЯЛІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ХОЛОДИЛЬНОЇ ТЕХНІКИ) (<i>Олена Южакова</i>)	307
ПРОЕКТ КОНЦЕПЦІЇ ВИКЛАДАННЯ “УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ” У ТЕХНІЧНИХ ВНЗ УКРАЇНИ (<i>Олена Бондарець, Людмила Васенко, Володимир Дубічинський</i>)	327
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ МЕТРОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ (<i>Володимир Єфимов</i>)	334
ПРОПОЗИЦІЇ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	340

Наукове видання

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ВИДАВНИЦТВО “НАУКОВА ДУМКА” НАН УКРАЇНИ»

*Збірник матеріалів
науково-практичної конференції*

**“Українська
наукова термінологія.
Проблеми перекладу”
№ 2**

Статті надруковано в авторській редакції

Оформлення художника *Ю.Ф. Назаренка*
Художній редактор *Р.І. Калиш*
Технічний редактор *Г.М. Ковальова*
Коректори *Н.В. Мітюра, С.В. Шарабанова*
Комп'ютерна верстка *Л.І. Прокотчук*

Підп. до друку 05.02.2010. Формат 70×100/16.
Друк офс. Папір офс. № 1. Гарн. “Мысль”.
Ум. друк. арк. 27,95. Ум. фарбо-відб. 28,6. Обл.-вид. арк. 21,79.
Тираж 300 прим. Зам. № 10—25

НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
та розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 2440 від 15.03.2006
01601 Київ 1, вул. Терещенківська, 3

ТОВ “Друкарня Бізнесполіграф”
02094 Київ 94, вул. Віскозна, 8